

Kulttuuriministeri Stefan Wallin
Opetusministeriö
PI 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: Taidemaalari liitto ry:n lausunto

Taiteen keskustoimikunnan tekemästä kulttuuriministeri Stefan Wallinille 20.10.2009 luovutetusta kehittämissesityksestä ”Taiteen keskustoimikunnasta taiteen edistämiskeskukseksi, esitys valtion taidetoimikuntajärjestelmän kehittämisestä”

Yleistä

Taiteen keskustoimikunta on laatinut monesta näkökulmasta mietityn kehittämissesityksen. Kehitystyön päätavoitteet taiteen edistämisestä valtakunnallisena kokonaisuutena, taidepoliittisten strategioiden suunnittelusta ja esille tuomisesta, taidehallinnon ja sen päätöksenteon selkeyttämisestä ja avoimuudesta sekä valmistelun tehostamisesta ovat kannatettavia lähtökohtia.

Taiteen edistämiskeskuksen toimenkuvana tulee olla taiteen edistäminen. Keskeistä on se, miten vahvistaa keskuksen mahdollisuutta strategisiin avauksiin. Taiteen edistämisen kannalta keskeistä on itse taiteellisen työskentelyn tukeminen. Toivomme, että tulevassa kehitystyössä kyetään erottamaan ammattitaiteilijoiden varsinainen toiminta, taiteen soveltava käyttö ja esim. taidepedagogia toisistaan. Kaikki toimintasektorit ovat kuitenkin tärkeitä.

Ammattitaiteilijan näkemys ja ymmärrys sekä työn taiteellinen laatu takaavat kuvataiteessa yleensä sen, että taiteella on myös niitä vaikutuksia, joita sillä toivotaan olevan. Täten taiteen edistämisen keskiössä on itse taiteellisen työskentelyn ja taiteilijan aseman edistäminen ja tukeminen.

Hyvänä voidaan siksi panna merkille, että suunnitelmassa on otettu esille taiteilijalähtöisiä näkökulmia, kuten vertaisarvioinnin tärkeä merkitys apurahoja jaettaessa ja taiteilijajärjestöjen keskeinen merkitys päättäviin elimiin nimitettäessä. Erityisesti taiteilija-apurahoja jaettaessa tulee laatukriteerin olla keskeinen.

Huomio kuitenkin kiinnittyy siihen, että kehittämissuunnitelmassa on pääasiassa puhutaasti hallinnollisia esityksiä ja vain harvat koskevat varsinaisesti itse taiteen edistämistä. Korostaisimme taiteen edistämisen tärkeimpänä toimintana sitä, että kustannusresursseja suunnattaisiin itse taiteen ja taiteellisen työskentelyn edistämiseen.

Opetusministeriön Visuaalisten alojen taidepoliittiseen ohjelmaan VISTAan on kirjattu toimenpiteeksi, että valtion taiteilija-apurahoja kuvataiteilijoille on kaksinkertaistettava ja

kuvataiteen näyttöapurahat kolminkertaistettava. Apurahojen määrässä pitäisi huomioida vuosittainen usean sadan kuvataiteilijan lisäys taiteen kentälle – määrärahojen pitää lisääntyä samassa suhteessa. VISTAssa esitetty sata taiteilijaeläkettä vuosittain on minimimäärä. Apurahoja lisäävät toimenpiteet loisivat pohjaa tilanteelle, jossa jo voidaan alkaa laatia perusteita ja mittareita taiteen strategisen edistämisen kannalta.

Taiteen edistämiskeskuksen itsenäisyyttä korostaessa ei saisi päästää unohtumaan, että taiteen ja taiteilijan aseman edistämisessä edellyttää myös positiota ja yhteistyötä opetusministeriön lisäksi muuhun hallintoon, kuten valtionvarainministeriöön, työ- ja elinkeinoministeriöön ja sosiaali- ja terveysministeriöön. Taiteen soveltavan käytön rahoituksessa tällainen yhteistyö on tärkeää.

Yksityiskohdista:

Ehdotus 1

Esitys on periaatteessa hyvä – suuret linjat ovat kohdallaan, kuten päätöksenteon siirtäminen opetusministeriöltä asiantuntevuutta pursuavalle Taiteen edistämiskeskukselle ja se, että tavoitteena on toiminnan rakenteiden ja vastuualueiden selkeyttäminen.

Ehdotus 3

Työryhmän koko vaikuttaa sen työskentelyn tehokkuuteen. Suunniteltu hallitus on kovin suuri. Esimerkiksi toimikuntien puheenjohtajat ja kaksi valtioneuvoston nimeämää edustajaa riittäisivät mainiosti. Hallituksessa on oltava riittävä ammattitaiteilijoiden edustus. Alueelliset toimikunnat huolehtivat alueellisuudesta; viraston hallituksessa voisi kahdella erikseen nimetyllä edustajalla olla velvollisuus edustaa alueellista näkökulmaa.

Hallitukselle ollaan kasaamassa työteliästä tehtäväkenttää. Viraston yleisessä johtamisessa ja apurahapäätösten ja avustusten oikeudenmukaisessa jakamisessa riittää työsarkaa yllin kyllin. Hallituksesta irrallaan voisi toimia erillinen suunnitteluryhmä, joka jakaisi sen taakkaa taiteen edistämisen strategioiden suunnittelutyössä. Työryhmässä olisi edustettuina taiteenalan järjestöjen nimeämät taiteilijaedustajat ja pari viraston edustajaa virkansa puolesta. Tärkeää olisi tässä se, että samat henkilöt eivät vastaisi sekä suunnittelusta että avustusten jakamisesta.

Ehdotus 4

Keskeiset järjestöt ovat toimineet ehdokkaiden nimeäjinä toimikuntiin ja lautakuntiin ja tämä käytäntö on toiminut hyvin. Esimerkiksi kuvataidetoimikuntaan ehdokkaita nimeää taiteili-

jajärjestöjen osalta paitsi yhteistyöjärjestö STS myös valtakunnalliset ammattiliitot TML, SKL, STG ja MUU. Laajaa pohjaa ei tule kaventaa – riittävää vertaisarvioinnin luotettavan toteutumisen kannalta ei ole, jos ehdokkaita nimeää esim. vain yhteistyöjärjestö.

Esitetyn jaostojen järjestelmän sijaan voisi käyttää tarvittaessa valmistelevaa työryhmää kulloisenkin tarpeen mukaan – päätösvallan keskittymisen, kokouksien ja kustannusten tietoisen kasvattamisen sijaan.

Ehdotus 5

Taiteen edistämismääräyksen toimenkuvana on taiteen edistäminen. Esimerkiksi lastenkulttuurin kysymykset voisivat soveltua paremmin opetusministeriön laaja-alaiseen toimintamalliin.

Ehdotus 9

Monikulttuurisuusasiantuntijan palkkaaminen on kannatettavaa. Sen sijaan, kuinka perusteltua on nykyaikaisen tasa-arvoajattelun kannalta erillinen jaosto. Erillisyyden sijaan voisi laaja-alaisesti korostaa kulttuurin kokonaisuutta, monikulttuurisuus voidaan nähdä osana olemassa olevaa kulttuuriamme. Jokaisen pitää jo yksilötasolla olla valmis erilaisuuden vastaanottamiseen.

Ehdotus 12

Apurahapäätösten läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta esityksessä ehdotetaan parannettavaksi mm. laatimalla päätöksentekoa tukevat kriteerit. Esityksessä kyllä mainitaan taideapurahojen arviointikriteeristön määrittelyn hankaluus, mutta tästä huolimatta ehdotetaan päätöksentekoa tukevien kriteerien kirjaamista.

Työryhmän perustaminen tällaisten kriteerien kehittämiselle ja muotoilemiselle on kyseenalaista. Niitä ei tarvita päätöksenteon tueksi ja lisäksi ne saattavat toimia ajateltuja tarkoituksiaan vastaan. Tällaiset kriteerit voivat olla joko hyvin yleisiä tai hieman yksityiskohtaisempia. Yleiselle tasolle jäävät kriteerit ovat hakijoita kohtaan oikeudenmukaisia, mutta sellaisina niillä voi perustella lähes minkä tahansa päätöksen. Näin ollen on aiheellista kysyä, lisäävätkö tällaiset kriteerit aidosti avoimuutta. Toinen vaihtoehto on pyrkiä hieman tiukempiin kriteereihin, jolloin niiden perusteluvoima kasvaa. Tällöin ilmeinen ongelma on epäoikeudenmukaisuus, joka syntyy siitä, että kriteerimatriisin pimentoon jää todennäköisesti vartenotettavia hakemuksia, jotka eivät täytä jotain asetettua kriteeriä ja jotka tämän johdosta tippuvat automaattisesti pois tarkemman tarkastelun piiristä. Tällaisen kriteerimatriisin käyttö kuuluisi edellä todetun mukaan sihteerin valmistelun piiriin.

Vertaisarviointia voidaan lähtökohtaisesti pitää takeena apurahapäätösten läpinäkyvyydestä ja kriteerien yhdenmukaisuudesta. Siirryttäessä pois vertaisarvioinnista tarvitaankin sitten selkeät ja hallinnollisesti ymmärrettävät kriteerit, jotka ovat kaikille yhdenmukaisia. Toimikseen tämä edellyttäisi myös yhdenmukaista taidetta. Se ei liene tarkoituksena. Oma kysymyksensä on, mitä on vertaisarviointiin pohjaava avustusten myöntäminen taiteilijajärjestöille. Ohjeistamisen yhteydessä nousee esiin kysymys taiteilijajärjestöjen ja taiteilijoiden omaehtoisuudesta, oikeudesta määrittää oma toiminta ja sen perusteet.

Arvioinnin pohjana olevalta materiaalilta ei voi edellyttää liiallista yhdenmukaisuutta. Kuvataiteen alalla portfolioita pidetään aika lyömättöminä työvälineinä. Sähköinen hakujärjestelmä vaikeuttaa vertailua, joten siihen päädyttäessä formulointi tulisi tehdä erityisen huolellisesti. Sähköinen hakujärjestelmä tuo hankaluuksia, koska se edellyttää vertailtavalla materiaalilta yhdenmukaisuutta. Lisäksi sähköinen haku on käytännössä syrjivä – erityisesti ikääntyvien kuvataiteilijoiden joukossa on monia taiteilijoita, joilla ei ole valmiuksia käyttää sähköisiä järjestelmiä.

Ehdotus 13

Sihteerille ei pitäisi antaa esittelyvastuuta, vaan hänen tehtävänsä valmistelutyössä tulisi rajata tietojen, erityisesti tilastojen yms. informaation, keräämiseen ja vastaavaan taustatutkimukseen. Sihteerit toimisi työryhmän yhtenä jäsenenä (tai avustavana tilastojen ja menettelykysymysten asiantuntijana) niissä päätösprosesseissa, joissa tilastollisia taustaselvityksiä tarvitaan. Esittelyvastuuta ei tulisi erottaa päätöksentekovastuusta siten, että esittelijällä ei olisi jälkimmäistä. Esittelyvallan kanssa on oltava tarkkana – kysymys on välttämättömien ehtojen politiikasta, kun päätöksentekovallassa toimitaan riittävien ehtojen politiikan mukaan.

Ehdotus 17

Korostaisimme alueellisen taiteen edistämisen strategista kehittämistyötä. VISTAsta nousevat esille aluetaidemuseot ja maakuntaliitot. Tarvitaan uudistustyötä, jotta museoista saadaan toimiva verkosto ja maakuntaliitot ovat tärkeitä alueellisia yhteistyökumppaneita mm. päätettäessä maakunnallisesta kehittämisestä. Sitä kautta taiteilijat saavat myös työmahdollisuuksia esim. maakuntaliiton ohjaamisissa kaavoitusasioissa ja matkailunkehittämissä hankkeissa.

Ehdotus 20

Keskustelussa on usein tuotu esiin lyhytjänteisen läänintaiteilija-järjestelmän heikko toimivuus. Nykypohjaisen järjestelmän työnkuvan, tavoitteiden ja kriteeristön kartoitusta ja kehittämistä. Kehittämisvaihtoehtoina voivat olla järjestelmän purkaminen apurahoiksi läänintaiteilijoille tai rahoituksen purkaminen kolmannen sektorin kautta taiteen projektien toteuttamiseen, esim. alueellisten taiteilijajärjestöjen tai tuottajien hankkeina.

Ehdotus 24

Esityksessä ehdotetaan Valtion taideteostoimikuntaa siirrettäväksi Valtion taidemuseon yhteyteen. Taideteostoimikunnan ostoilla on ollut tärkeä kannustava merkitys erityisesti nuorille tekijöille. Taidehankinnat ovat perustuneet vertaisarviointiin. Muuttaako museoyhteys myös hankintojen sisältöjä?

Ehdotus 33

Taiteilijaprofessuurien muuttaminen apurahoiksi on huono ajatus. Professuurin status murenee tällä tavoin. Toisekseen pitkällä tähtäyksellä tämä tulisi syömään perusapurahoituksen resursseja.

Lopuksi

Kaiken kaikkiaan esitys taiteen keskustoimikunnan kehittämiseksi on positiivinen avaus taiteen ja kulttuurin tukemisen edistämiseksi yhteiskunnassamme. Se on periaatteessa kannatettava suunnitelma toimintojen selkeyttämiseksi edellyttäen, että edellä mainittuihin seikkoihin kiinnitetään huomiota ja pyritään niihin liittyviä epäkohtia eliminoimaan uudistustyössä.

Taidemaalariliitto ry, valtakunnallisena noin 1300 ammattikuvataiteilijaa edustavana järjestönä, on mielellään vastaisuudessa mukana yhteistyössä ja tuomassa ammattikuvataiteilijoiden näkemykset kehitystyöhön.

Helsingissä 10.12.2009

Taidemaalariliitto ry:n puolesta

Maaria Märkälä
taidemaalari, puheenjohtaja

Terhi Aaltonen
pääsihteeri

Yhteystiedot:
Taidemaalariliitto
Erottajankatu 9 B
00130 Helsinki

järjestösihteeri puh. 09-68110535

HYPERLINK "mailto:maaria10@wippes.com" maaria10@wippes.com

HYPERLINK "mailto:tiina.lamminen@artists.fi" tiina.lamminen@artists.fi